

BEËINDIGING KOUDE OORLOG

25 JAAR GELEDEN

 Luitenant-kolonel b.d. R.H. Rijntalder

DEEL 1

HERINNERINGEN AAN MIJN ACTIEVE DIENSTTIJD TIJDENS DE GEWAPENDE VREDE

Dit jaar is het 25 jaar geleden dat de Koude Oorlog (1945 – 1991) werd beëindigd. Op 26 december 1991 kwam Boris Jeltsin aan het bewind en op die zelfde dag nog werd de Russische republiek uitgeroepen. De facto betekende dit het einde van de communistische Sovjet Unie. Deze dag wordt veelal beschouwd als het einde van de Koude Oorlog. Mijn actieve dienstdiensttijd (1955 – 1994) heeft, evenals van vele oud-collega's, grotendeels in het teken gestaan van de Koude Oorlog periode. Mijn actieve dienstdiensttijd begon in 1955 tijdens de naoorlogse periode van wederopbouw van de strijdkrachten. De Nederlandse defensie met de diverse krijgsmachtonderdelen was in die tijd niet te vergelijken met de huidige krijgsmacht... →

HISTORIE - TRADITIE

Boris Jeltsin (1931 – 2007), 1e President van de Russische Federatie na de Koude Oorlog en het uiteenvallen van de Sovjet Unie.

Een groot kadermilitieleger met een legerkorps en drie divisies werd opgetuigd voor de landsverdediging tegen de potentiële agressor uit het Oostblok. Daarnaast bestond er een grote mobilisabele component ter versterking van de landstrijdkrachten bij oplopende spanning. Speciaal voor de mobilisabele eenheden waren in het gehele land tientallen mobilisatiecomplexen ingericht voor de opslag van materieel, munitie, voertuigen en overige goederen. Ook de Koninklijke Marine had de beschikking over een uitgebreide vlootcapaciteit met in de beginjaren zelfs een vliegkampschip in de bewapening, Hr. Ms. Karel Doorman (1948 – 1968). De Marine Luchtvaartdienst (MLD) en een eigen onderzeebootdienst maakten deel uit van dit imposante krijgsmacht-onderdeel.

De Koninklijke Luchtmacht beschikte met een tiental luchtmachtbases verspreid over het land over een uitstekende infrastructuur voor de vliegtuigen van de tactische luchtstrijdkrachten en de luchtverdediging. Ook de op Duits grondgebied gestationeerde Nike- en Hawk luchtdoelraketsystemen waren onderdeel van de Koninklijke Lucht-

macht. De eerste naoorlogse periode was grotendeels gericht op de opbouw en bewapening van de strijdkrachten te velde om binnen het bondgenootschappelijk verband (NAVO) weerstand te kunnen bieden aan de dreiging uit het Oostblok. De beveiliging en verdediging van het territoriaal grondgebied hadden in de eerste decennia na de Tweede Wereldoorlog duidelijk een lagere prioriteit. Medio jaren zeventig kwam daar verandering in. In de omstreden defensienota van 1974 werd ruimschoots aandacht besteed aan een verbetering van de territoriale bewaking en beveiliging. In deze periode van een grotere

De Muur, het ultieme symbool van de Koude Oorlog tussen het kapitalistische Westen en het Communistische Oostblok. De auteur, toenmalig majoor Rob Rijntalder, blikt in de omgeving van Boitzenhagen vanuit de BRD naar de bewakingspost van de Oost-Duitse grenspolitie in de DDR (1985).

Hr. Ms. Kruisers De Ruyter (1953 – 1972) en De Zeven Provinciën (1953 – 1975), slagkracht van de Kon. Marine in de eerste decennia van de Koude Oorlog. (foto: T. Enders, Doetinchem)

Starfighter Lockheed F-104G. NAVO-jachtbommenwerper, paradepaardje van de Koninklijke Luchtmacht in de periode 1962 – 1984. (foto: T. Enders, Doetinchem)

prioriteit voor de territoriale beveiliging en verdediging werd ik begin 1976 geplaatst bij de staf van het in 1975 opgerichte Commando Verbindingen Koninklijke Landmacht (CVKL). Begin van dat jaar verscheen ook het memorandum 'Verbindingen in de Nationale Sector 1976'. Al snel werd ik voor een groot deel belast met de realisering van de in dit memorandum opgenomen communicatievoorzieningen voor de commandostructuur in de Nationale Sector. Met dit artikel wil ik nog eens terugblikken op die interessante en hectische periode van de realisering en opwaardering van de telecommunicatievoorzieningen voor de Nationale Sector in de hoogtijdagen van de Koude Oorlog. Met een blik achter de schermen over zaken die in die tijd dikwijls onder de beperkingen van een hoge classificatie vielen wil ik u nog eens meenemen naar tijden van weleer. In het artikel beperk ik mij tot de ontwikkelingen in de periode 1970 tot 1990 met het accent op de communicatievoorzieningen voor de territoriale commandostructuur.

Commandostructuur van de nationale sector (1975-1990)

In 1970 werden de toen nog bestaande Territoriale Commando's en de Garnizoenscommando's omgevormd tot Provinciaal Militair Commando (PMC).

De taken van de tot op dat moment bestaande territoriale commandostructuur werden grotendeels overgenomen door de Provinciaal Militair Commandanten. De indeling van de militaire gezagsgebieden in de Nationale Sector werd met deze organisatiewijziging aangepast aan de grenzen van de provinciale indeling, die de civiel/militaire samenwerking en de verdedigingsvoorbereiding aanzienlijk doelmatiger en doeltreffender maakte.

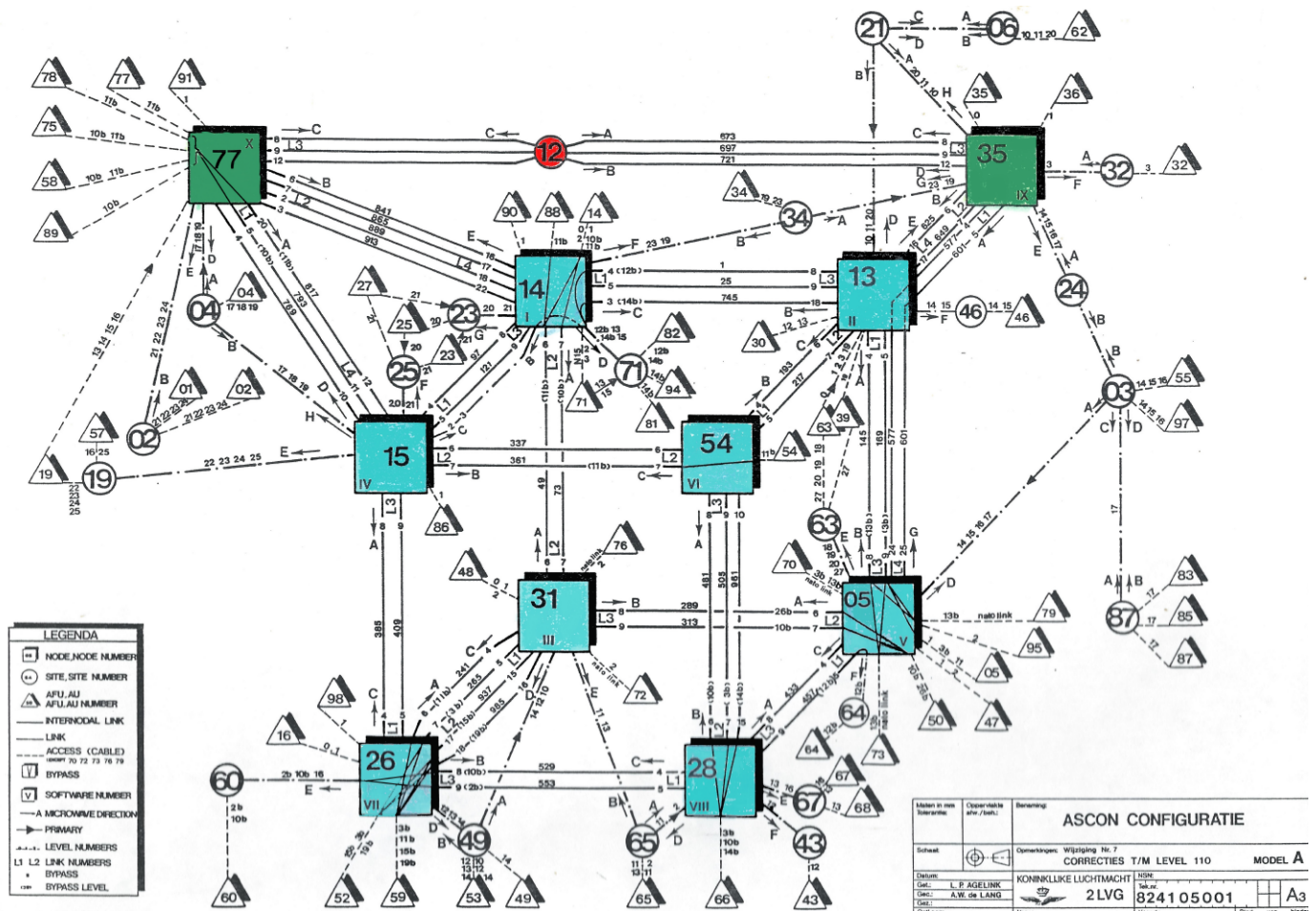
Als uitvoering van de defensienota 1974 verdwenen in 1975 de staven van de drie territoriale bevelhebbers. Tegelijkertijd werd het Nationaal Territoriaal Commando (NTC) opgericht. Het NTC ging onder meer de operationele aansturing van de Provinciaal Militair Commando's verzorgen. Ook de mobilisatievoorbereiding maakte deel uit van het takenpakket van het NTC. Deze structuur zou tot het einde van de Koude Oorlog, begin jaren negentig, in stand blijven. Hierna volgden de reorganisaties elkaar in snel tempo op, ingegeven door de vele bezuinigingsoperaties en het innen van het vredesdividend.

Wie nog eens uitgebreid wil kennisnemen van de turbulente ontwikkelingen in de Nationale Sector ten tijde van de Koude Oorlog verwijs ik graag naar het imposante boekwerk *Met de blik naar het Oosten - De Koninklijke Landmacht 1945 – 1990* (Den Haag 1994) van de auteurs prof. dr. Jan Hoffenaar en prof. dr. Ben Schoenmaker.

ASCON/AMSS

In dezelfde periode waarin de verbetering van de territoriale beveiliging en verdediging werd vastgelegd in de defensienota en in het memorandum Verbindingen in de Nationale Sector, werd door het Comité Verenigde Chefs van Staven (CVCS) ingestemd met het wederzijds gebruik van de afzonderlijke telecommunicatienetwerken van de diverse krijgsmachtdelen.

Aan dit besluit was een uitgebreide studie voorafgegaan om te bezien of voor de gezamenlijke krijgsmachtdelen een geïntegreerd Statisch Verbindingsstelsel Krijgsmacht (SVK) kon worden gerealiseerd. De kosten bleken hoog en de tijd nog niet rijp voor de invoering van een dergelijk systeem. In het begin van de jaren negentig kwam er met het *National Armed Forces Integrated Network* (NAFIN) alsnog een geïntegreerd interlokaal telefoon- en datanetwerk voor de gehele krijgsmacht. De land- en luchtmacht bereikten aansluitend aan het besluit van het Comité Verenigde Chefs van Staven uit 1976 overeenstemming over het gebruik van het al bij de luchtmacht in gebruik zijnde *Automatic Switching Communication Network* (ASCON) voor het operationele telefoonverkeer van de landmacht. Uit een nadere studie over de implementatie van het operationele KL-telefoonverkeer in het bestaande stelsel van de KLu bleek dat het centrale netwerk, bestaande uit acht verkeersknooppunten, met twee knooppunten moest worden uitgebreid om het verkeer optimaal te kunnen verwerken.

Configuratie van het centrale netwerk van ASCON, na de uitbreiding met twee knooppunten (35/77) voor de verwerking van het KL telefoonverkeer.

Antennemast behorende bij ASCON-node 5 op de Saksen Weimarkazerne in Arnhem. (foto: aoo b.d. Klu Rien Tiehatten, Enschede)

In bijgaande afbeelding zijn deze twee extra knooppunten voor de KL-accommodatie aangegeven met de sitenummers 35 (Wezep, Margrietkazerne) en 77 (Oegstgeest, bunker Kwaaklaan). De acht knooppunten van het al bestaande netwerk van de luchtmacht waren gelegen in respectievelijk kamp Nieuw-Milligen (site 13), Hilversum (site 14, landgoed De Zwaluwenberg), Rhenen (site 54, terrein DELM), Schoonhoven (site 15, colocatie met NATO Satellietstation), Arnhem (site 05, Saksen Weimarkazerne), Volkel (site 31, straalzenderstation De Stinkhoek nabij Erp in het verspreidingsgebied van de vliegbasis Volkel*), Vught (site 28, Lunettenkazerne, colocatie met NATO CIP-67 straalzenderstation) en Prinschenbosch (site 26, kamp nabij vliegveld Gilze Rijen).

* Het voormalige straalzenderstation van de luchtmacht, gelegen aan de Boekelseweg tussen Erp en Boekel en waar destijds ook het ASCON-knooppunt met sitennummer 31 was gelegen, ontleent zijn merkwaardige bijnaam 'De

Stinkhoek' aan het destijds gelijknamige buurtschap van de gemeente Erp. Enige decennia geleden werd de naam van het buurtschap gewijzigd in Rijkerebeek. De gemeente Erp is overigens in 1994 onder handhaving van de naam Veghel gefuseerd met deze gemeente.

Ook werd een principeovereenkomst bereikt waarbij het telexverkeer van de landmacht onder bepaalde condities en technische haalbaarheid kon worden geaccommodeerd in het in ontwikkeling zijnde geautomatiseerde berichtenverkeerssysteem van de luchtmacht, het Automated Message Switchtin System (AMSS).

De besluitvorming voor het implementeren van het operationele telefoon- en telexverkeer in de communicatienetwerken van de Koninklijke Luchtmacht was van grote invloed op de realisatie van de telecommunicatievoorzieningen in de Nationale Sector. Het ASCON-systeem dat op 15 april 1980 door de KL

Zwaluwenberg, 15 april 1980: Bevelhebber der Luchtstrijdkrachten, lgen M.G. Geschiere feliciteert Bevelhebber der Landstrijdkrachten, lgen C. de Jager met de operationeelstelling van ASCON fase-2. (foto: Historische Collectie Verbindingsdienst)

in gebruik werd genomen heeft operationeel dienst gedaan tot medio het jaar 2000. Met de demontage van de antenemast en de sluiting van de bunker op het terrein van de (voormalige) Saksen Weimarkazerne in Arnhem, kwam in november 2001 de facto een eind aan dit verbindingssysteem. Het AMSS dat in maart 1982 voor de KL operationeel werd heeft gefunctioneerd tot begin jaren negentig en werd in 1993/1994 vervangen door het automatisch berichtendistributiesysteem BERDIS/LOTIX. Het ASCON en het AMSS zijn in het laatste decennium van de Koude Oorlog van essentieel belang geweest voor het operationele telefoon- en telegraafverkeer voor de landsverdediging. Wie de geschiedenis van deze twee bijzondere verbindingssystemen nog eens wil bezien kan ik het boekwerk *50 Jaar Centrale Ondersteuning*, uitgegeven ter gelegenheid van het 50-jarig bestaan van de Luchtmacht CIS Groep, van harte aanbevelen.

COMMANDOPOSTEN NATIONALE SECTOR

De vredeslocaties van de staven van de Provinciale Militair Commandanten waren in het algemeen gevestigd in de hoofdsteden van de betreffende provincie. Uitzondering op deze regel was

de provincie Noord-Holland, waar de PMC lange tijd was gevestigd in een herenhuis aan de Van Eeghenstraat in Amsterdam. Ook de provincie Overijssel was een uitzondering op deze regel, hier was de PMC gedurende een aantal jaren ondergebracht in een fraai herenhuis gelegen aan de Kapjeswelle langs de IJssel in Deventer.

De PMC'n van de drie noordelijke provincies, Friesland, Groningen en Drenthe waren in vredetijd samengevoegd in een Regionaal Militair Commando (RMC- Noord) en gehuisvest in een fraai pand in Assen. Onder de PMC Zuid Holland ressorteerde in oorlogstijd nog een Sectorcommandant Rotterdam. Begin jaren zeventig beschikt slechts een enkele PMC over een enigszins acceptabele oorlogslocatie. Bij de meeste provinciaal militaire commando's diende de vredeslocatie tevens als oorlogslocatie. In verband met de realisering van de in de diverse plannen vastgelegde telecommunicatievoorzieningen in de Nationale Sector was de vaststelling van de definitieve oorlogslocaties van cruciaal belang. In verband hiermede werd onder leiding van het hoofd van de Sectie G3 van het NTC, luitenant-kolonel Ansingh, een werkgroep samengesteld met vertegenwoordigers uit diverse relevante disciplines.

Van de zijde van de verbindingdienst participeerden de verbindingsofficier NTC, kapitein Bouma en de projectcoördinator van het CVKL, schrijver dezes, in het overleg.

Voor de vaststelling van locaties voor de oorlogscommandoposten werden onder meer onderstaande uitgangspunten geformuleerd:

- a) de oorlogscommandopost (OCP) dient op een militaire locatie te worden ondergebracht;
- b) het operationeel deel van het Provinciaal Militair Commando dient in een beschermd onderkomen te worden ondergebracht;
- c) indien geen beschermd onderkomen beschikbaar is dient op de gekozen militaire locatie een interim-OCP in bestaande militaire infrastructuur te worden ingericht;
- d) bij de gekozen locatie voor de (interim) OCP dient een ASCON-straalzenderstation met antennemast te kunnen worden geprojecteerd;
- e) de interim-OCP op de militaire locatie dient volledig te worden voorbereid met alle bijbehorende communicatievoorzieningen;
- f) de locatie van de interim-OCP dient de potentie te hebben om op termijn geschikt te zijn voor de bouw van een beschermd onderkomen als definitieve OCP;
- g) de interim-OCP dient tijdens oefeningen volledig beschikbaar te zijn;
- h) bij de keuze van een locatie voor een OCP dienen de mogelijkheden voor het realiseren van de communicatievoorzieningen van doorslaggevende betekenis te zijn.

De fysieke afstand tot de locatie van het openbaar bestuur in de betreffende provincie werd van secundair belang geacht.

In de afbeelding op pag. 57 een overzicht van de diverse vredes- en oorlogslocaties van de Provinciaal Militaire Commandanten in de jaren zeventig en tachtig.

In het 2e deel van dit artikel in de volgende uitgave van INTERCOM, treft u enige achtergrondinformatie over deze locaties met een inzicht in de realisering van de in het overleg met de werkgroep NTC vastgestelde visie voor de inrichting van de oorlogscommandoposten.

Kirtland Airforcebase, New Mexico USA, 1979. EMP-beproeving van Advanced Airborn Command Post Boeing E4 USAF. De EMP-simulator is van een zelfde type als de EMP-beproeving van het nieuwbouw statisch Verbindingscentrum in Vught in 1984. (foto sgt Ernie Stone, USAF)

ELEKTROMAGNETISCH PULS (EMP)

In de jaren zeventig stond het onderzoek naar de effecten van de elektromagnetische puls (EMP), als neveneffect van een nucleaire explosie, en de maatregelen hiertegen ter bescherming van kwetsbare elektrische- en elektronische apparatuur zeer in de belangstelling. In het bijzonder de Verenigde Staten, maar ook vele andere NAVO-landen, waaronder Nederland en Noorwegen, staken veel energie in onderzoek naar de effecten van een EMP en de mogelijk te treffen beschermingsmaatregelen (Electro Magnetic Puls Protection/EMPP).

In Nederland is het Fysisch- en Elektronisch Laboratorium van TNO (FEL/TNO) belast met het onderzoek en de ontwikkelingen voor de EMP beschermingsmaatregelen. Met behulp van ElectroMagnetische Impuls Simulatoren (EMIS) worden vele, bij de krijgsmacht in gebruik zijnde apparaten en systemen getest en worden aanbevelingen gedaan voor modificaties om de betreffende apparatuur EMP-bestendig te maken. Voor het testen van materieel met grote afmetingen zoals tanks, geschut en vliegtuigen wordt een zeer grote simulator gebouwd bekend onder de benaming EMIS-3. Met deze simulator is begin jaren tachtig ook de nieuwbouw van de EMP-beveiligde commandopost van de PMC Noord-Brabant op dreigingsniveau beproefd.

In de jaren zeventig was er nog geen interdepartementaal of inter-krijgsmacht afgestemd EMPP beleid. De richtlijnen voor de uitvoering van beschermingsmaatregelen waren niet structureel en eenduidig vastgelegd. Ook de organisatie van de Civiele Verdediging en het toenmalig Staatsbedrijf PTT waren zeer actief op het gebied van EMPP. Zo werden alle provinciale commandoposten van de Civiele Verdediging en alle Nucleair en Chemisch Beveiligde Onderkomens (NCO) van de toenmalige telefoondistricten van de PTT beveiligd tegen de effecten van de elektromagnetische puls. Voor de landmacht werd het in 1976 vastgestelde EMP-memorandum gebruikt als basis voor de EMP-bescherming van statische KL-objecten.